

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

МИХАЛЬЧУК СВІТЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК: 324:004.4(477)(043.3)

**ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЧИННИК ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ
ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ УЧАСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Львів–2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі політології та державного управління історичного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент
Ковальчук Іван Анатолійович,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
доцент кафедри політології та
державного управління.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Климанська Лариса Дмитрівна,
Національний університет
«Львівська політехніка»,
завідувач кафедри соціології
та соціальної роботи Інституту
гуманітарних та соціальних наук;

кандидат політичних наук
Колесников Олексій Володимирович,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
асистент кафедри політології
та державного управління.

Захист відбудеться «24» березня 2017 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.35.051.17 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: м. Львів, вул. Університетська 1, ауд. 301.

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано 20 лютого 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. В. Бунь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У межах теорії демократії вибори постають основоположним чинником демократичного розвитку держави й суспільства, гарантуючи легітимність владних інститутів та забезпечуючи стабільність політичної системи загалом. Становлення мережевого суспільства відкриває нові можливості для трансформації виборчого процесу в Україні відповідно до стандартів демократії.

Електоральний процес в Україні потребує суттєвих змін і модернізації, оскільки наявна практика залишає багато можливостей для спотворення волевиявлення громадян. Актуальним убачаємо перехід до супроводу виборчого процесу новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ), спрямованими на реалізацію демократичних принципів виборів. Важливий канал використання ІКТ в електоральному процесі – Інтернет-комунікації, які за умови їх конструктивного застосування спроможні забезпечити демократичність електорального процесу й підвищити ефективність функціонування інститутів представницької демократії загалом.

ІКТ як основа електронної демократії та електронного урядування відіграють важливу роль у сучасних електоральних процесах. Зокрема, ідеться про налагодження діалогу між владою й суспільством, публічності та відкритості в діяльності владних структур, установлення зворотного зв'язку між політичною елітою й народом. Застосування Інтернет-комунікацій відповідає логіці інформаційного суспільства та засадничим принципам електронної демократії й електронного урядування. Пріоритетною вбачаємо побудову транспарентного суспільства з гарантованою можливістю діалогової комунікації та взаємодії між владою й суспільством.

Проблема демократизації електоральної участі громадян України через уключення структури Інтернет-комунікацій до інформаційно-комунікаційного простору під час виборчого процесу, трансформації електоральних комунікацій, зміни їхніх форм і наповнення електоральних інформаційних потоків є на сьогодні одним з актуальних напрямів наукових досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах комплексної науково-дослідної теми кафедри політології та державного управління Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Інституційні зміни процесу демократичних трансформацій в Україні».

Мета й завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи – розкрити зміст Інтернет-комунікацій як чинника демократизації електоральної участі громадян України. Для досягнення цього визначено такі *завдання*:

- на основі аналізу дослідницької літератури з'ясувати ступінь наукової розробленості проблеми використання Інтернет-комунікацій в електоральних процесах;

- розкрити сутність інформаційно-комунікаційних технологій як основи е-демократії та е-урядування і їхню роль в електоральному процесі;

- проаналізувати концептуальні підходи до Інтернет-комунікацій як компонента електоральних процесів;
- з'ясувати зміст електронного маркетингу як складової частини е-демократії;
- розкрити сутність електронного менеджменту як структурного елемента е-урядування;
- з'ясувати значення громадських об'єднань у демократизації електоральної участі громадян за допомогою Інтернет-комунікацій;
- визначити роль Інтернет-комунікацій у демократизації електоральної участі громадян у президентських виборах в Україні 2010, 2014 рр.;
- з'ясувати значення Інтернет-комунікацій у забезпеченні участі громадян у парламентських виборах 2012, 2014 рр.;
- окреслити перспективи запровадження електронних технологій виборів до вищих органів влади в Україні.

Об'єкт дослідження – Інтернет-комунікації в структурі електоральних процесів.

Предмет дослідження – Інтернет-комунікації як чинник демократизації електоральної участі громадян України.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 2010–2014 рр. Нижня межа зумовлена рівнем розвитку електоральних Інтернет-комунікацій, достатнім для аналізу, верхня – потребою вивчення досвіду їх використання під час виборів до вищих органів влади в Україні у 2010–2014 рр.

Методи дослідження. Головними під час дослідження стали фундаментальні положення зарубіжних концепцій інформаційного суспільства, важливі для розуміння трансформаційних змін у політичній сфері; сучасні парадигми теорії політичної комунікації й демократії. Для досягнення мети та завдань роботи, забезпечення достовірності отриманих результатів застосовано комплекс принципів, підходів, загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Так, *системний підхід* сприяв, з одного боку, з'ясуванню загальних ознак впливу ІКТ на хід та результат виборчих кампаній, а з іншого – розкриттю специфіки використання Інтернет-комунікацій під час виборів народних депутатів і Президента України.

Застосування *методів узагальнення, аналізу та синтезу* уможливило вдосконалення змісту понять «політична комунікація», «Інтернет-комунікація», «політична участь», «електоральна участь», «електоральний менеджмент» й «електоральний маркетинг». *Структурно-функціональний аналіз* використано під час дослідження особливостей застосування Інтернет-комунікацій різними суб'єктами електорального процесу на всіх його етапах. *Компаративний метод* став важливим інструментом розкриття впливу Інтернет-комунікацій на демократизацію електоральної участі в процесі порівняння перебігу парламентських і президентських виборчих кампаній. Серед спеціальних методів політологічного аналізу використано *біхевіоральний* – дослідження поведінки виборців та інших суб'єктів електоральних процесів. *Метод контент-аналізу*

полягав в опрацюванні й систематизації матеріалів, розміщених в облікових записях політиків у соціальних мережах, політичних і партійних сайтів, інтерактивних проектів громадських об'єднань.

Наукову новизну дослідження зумовлено сукупністю поставлених завдань та способів їх виконання.

Уперше:

– комплексно проаналізовано практику запровадження Інтернет-комунікацій в електоральні процеси України; визначено інституційну структуру й електронні засоби демократизації електоральної участі; відзначено зміну ролі Інтернет-комунікацій у демократизації електоральної участі на президентських і парламентських виборах – від засвідчення перспектив проведення агітаційної кампанії в мережі Інтернет до реалізації повноцінної виборчої Інтернет-стратегії;

– у межах систематизації підходів до дослідження електронної демократії, електронного урядування, політичних Інтернет-комунікацій, медіатизації суспільства та політики введено в науковий обіг поняття «електоральні Інтернет-комунікації», «електронний авторитаризм», «інноваційна медіатизація політики», «медіатизація електоральної участі»;

– наголошено на необхідності розгляду взаємозв'язку демократизації електоральної участі й політичної кіберсоціалізації. Запропоновано авторське визначення поняття «політична кіберсоціалізація» як «адаптації й інтеграції особистості до кіберпростору». Зазначено, що політична кіберсоціалізація як чинник демократизації електоральної участі полягає у формуванні компетенції щодо сутності мережевих електоральних комунікацій. Особистість, яка успішно адаптувалася до політичного кіберпростору, здатна оцінити отриману інформацію, визначити її характер, адекватно реагувати на деструктивні підходи до комунікації в мережі Інтернет, розрізняти технології маніпулювання, використовувати можливості для розширення форм політичної участі;

– обґрунтовано поняття й функції електронного маркетингу та електронного менеджменту як складника е-демократії й е-урядування. Доведено, що електронний маркетинг та електронний менеджмент, відповідаючи основоположним принципам е-демократії й е-урядування, посилює демократичну спрямованість виборчого маркетингу й менеджменту. Запропоновано авторську дефініцію понять «електронний маркетинг» й «електронний менеджмент» у виборчому процесі. Так, під електронним маркетингом у виборчому процесі розуміємо систему певних стратегій, інструментів, прийомів і методів, застосування яких спрямоване на вивчення громадської думки Інтернет-спільноти під час виборчої кампанії, вироблення мережевої інформаційно-комунікаційної політики та оцінки її впливу. У межах дослідження запропоновано визначення електронного менеджменту у виборчому процесі як застосування мережевих комунікацій у врегульованій законами діяльності уповноважених органів і

громадян, спрямованій на підготовку й проведення виборів до представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування, обрання й наділення повноваженнями посадових осіб.

Уточнено:

– основний понятійно-категоріальний апарат електронної демократії та електронного урядування. Зауважено неоднозначне трактування цих термінів, підміну понять. Так, е-демократію часто трактують як електронну державу або електронне урядування. У зв'язку з цим відзначено, що під час реалізації демократизаційних практик в умовах розвитку інформаційного суспільства йдеться не лише про технічне супроводження цих процесів новітніми ІКТ, а й про систему демократичних цінностей, стандартів, норм і принципів. Запропоновано не обмежувати трактування електронної демократії до використання новітніх технологій в управлінні державою;

– підхід до розгляду проблеми цифрового розриву як деструктивного чинника впливу Інтернет-комунікацій на електоральні процеси. Зазначено, що демократизаційний вплив Інтернет-комунікацій на електоральну участь залежить від рівня розвитку мережевої інфраструктури. У ході становлення й розвитку інноваційних моделей комунікації, які трансформують сучасні електоральні процеси, простежено проблему цифрового розриву, суть якої полягає в нерівномірному поширенні та використанні ІКТ як базису гармонійного розвитку інститутів інформаційного суспільства. Обґрунтовано бачення «електорального цифрового розриву»;

– концепцію політичної медіатизації. Класифіковано підходи до обґрунтування сутності й ефектів медіатизації політичної сфери. Запропоновано виокремлювати два взаємодоповнювальні процеси медіатизації політичної сфери – традиційну та інноваційну (інтернетизацію).

Отримали подальший розвиток:

– дослідження перспектив запровадження електронних виборів до вищих органів влади в Україні. Зазначено, що запровадження системи електронного підрахунку голосів – оптимальний і раціональний варіант модернізації виборчого процесу в Україні;

– дослідження деструктивних комунікативних практик у мережі. Виокремлено структуру політичного Інтернет-тролінгу, елементами якої є «ломи», «боти», програмне забезпечення з накрутки «лайків», команда аналітиків, PR-агентства, «темники». Виявлено підвищення рівня використання політичної технології Інтернет-тролінгу під час виборів до вищих органів влади.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення та висновки дисертаційної роботи розширюють простір для подальшого наукового дослідження проблематики, пов'язаної з розвитком і застосуванням Інтернет-комунікацій у виборчих процесах.

Матеріали дослідження можуть бути використані в навчально-педагогічній діяльності під час викладання дисциплін із суспільно-політичної проблематики, зокрема таких, як «Політологія», «Електронна демократія», «Політичний менеджмент і маркетинг»; написання підручників та навчальних посібників із політології.

Окремі положення роботи сприятимуть органам влади й громадськості в проведенні демократичних виборів, налагодженні конструктивних і прозорих комунікацій із виборцями, а керівникам політичних партій, політичним консультантам і політтехнологам – у їхній практичній роботі, пов'язаній із розробкою рекомендацій щодо ефективності проведення виборчих кампаній.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації апробовано на наукових конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Людина і суспільство: економічний та соціокультурний розвиток» Рівненського інституту Університету «Україна» (м. Рівне, 20–21 березня 2014 р.); III Всеукраїнських політологічних читаннях пам'яті професора Богдана Яроша у СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, 15 квітня 2014 р.); VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення» (м. Луцьк, 27 листопада 2014 р.); IV Всеукраїнських політологічних читаннях пам'яті професора Богдана Яроша у СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, 14 травня 2015 р.); IX Міжнародній науково-практичній конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (м. Луцьк, 12–13 травня 2015 р.); V Всеукраїнських політологічних читаннях пам'яті професора Богдана Яроша у СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, 14 квітня 2016 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (м. Луцьк, 17–18 травня 2016 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу» в Луцькому інституті розвитку людини Університету «Україна» (м. Луцьк, 26–27 травня 2016 р.).

Результати дослідження також обговорено на засіданнях кафедри політології та державного управління Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи висвітлено у 21 науковій публікації, зокрема п'яти статтях, опублікованих у фахових виданнях України із політичних наук, двох в іноземних виданнях на політологічну тематику (Польща, Росія), та 14 тез конференцій.

Структура дисертаційної праці зумовлена характером проблематики, постановкою мети й завдань дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертаційної праці – 248 сторінок, із них 184 – основний текст. Список використаних джерел складається з 355 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; окреслено мету, визначено його об'єкт, предмет, методологічну основу; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи; показано апробацію її результатів і структуру дослідження.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні засади дослідження» проаналізовано ступінь наукової розробленості проблеми, концептуальних підходів до вивчення проблеми використання Інтернет-комунікацій в електоральних процесах.

У підрозділі 1.1 «*Стан наукової розробленості та нормативно-правова база дослідження*» відзначено провідну роль у розв'язанні проблеми праць теоретиків інформаційного суспільства Й. Масуди, Е. Тоффлера, Д. Белла, П. Друкера, М. Кастельса, К. Мея, Г. Шиллера, Ю. Хабермаса, О. Барда, Я. Зодерквіста.

Розкриття упровадження інструментарію електронної демократії й електронного урядування для забезпечення демократичності політичного процесу здійснено в розвідках Е. Брека, Ф. Нобла, Л. Фрідленда, М. Хілберта, М. Хіндмена, С. Кліфта, М. Мусял-Карга, М. Вершиніна, Н. Ротар, В. Солодова, В. Дрожжинова, А. Штрика, О. Дубаса, С. Соловійова, В. Даниленко.

Особливості застосування Інтернет-технологій у виборчому процесі схарактеризовано в роботах Г. Почепцова, Ю. Шведа, Н. Хоми, Л. Кочубей, О. Колесникова, О. Дузь, С. Денисюк. Соціально-комунікативні технології в цьому процесі аналізує Л. Климанська.

Модернізація виборчого процесу за допомогою електронних засобів – предмет досліджень Н. Линник, І. Сіденка, А. Готуна, Я. Турчин, В. Вишнякова, М. Пригари, А. Вороніна, С. Гудмена, М. Малдера, П. Сміта, Д. Гросса, Е. Аппеля, Дж. Холла, Е. Фельтен.

Сутність і структуру політичної комунікації в інформаційному суспільстві розглядали В. Недбай, Г. Акопов, І. Бронников, О. Радченко, О. Буданова.

Дослідження законодавчого забезпечення функціонування Інтернет-комунікацій у виборчому процесі України ґрунтується на опрацюванні міжнародної й вітчизняної нормативно-правової бази, що регулює розвиток інформаційного суспільства, регулювання правил використання Інтернету, правових засад і принципів діяльності електронних медіа.

Попри існування значного масиву зарубіжної та вітчизняної наукової літератури стосовно техніко-технологічних засобів використання ІКТ у сфері суспільно-політичних відносин, насамперед під час виборів, дослідження з проблеми демократизації електоральних процесів за допомогою Інтернет-комунікацій практично відсутні.

У підрозділі 1.2 «*Інформаційно-комунікаційні технології як основа е-демократії й е-урядування та їхня роль в електоральному процесі*» уточнено категорійно-понятійний апарат дослідження електронної демократії й електронного урядування; обґрунтовано та систематизовано концептуальні

підходи до їх трактування, запропоновано та обґрунтовано авторське бачення цих понять.

Так, е-демократія має певну інституційну структуру й рівні. Вона є системним явищем, структурний елемент якої – електронне урядування. Становлення та розвиток електронної демократії відбувається в межах демократичних практик. Е-урядування як складова частина електронної демократії теж функціонує на демократичних принципах і засадах. Електронне урядування, що втрачає демократичний характер та слугує підтримкою недемократичного режиму, постає інструментом «електронного авторитаризму».

Зазначено, що новітні ІКТ змінюють суть і специфіку політичної комунікації, яка отримує нові можливості для свого розвитку. Для обґрунтування сутності політичних комунікацій доби інформаційного суспільства проаналізовано класичні моделі комунікації. Визначено найбільш оптимальні з них для характеристики політичної взаємодії доби інформаційного суспільства. Виокремлено підхід до установа ролі ІКТ в електоральному процесі.

У підрозділі 1.3 «*Концептуальні підходи до вивчення проблеми використання Інтернет-комунікацій в електоральному процесі*» розглянуто основні наукові підходи до розуміння сутності електоральних Інтернет-комунікацій, проаналізовано новітні терміни, введені в обіг у сфері Інтернет-простору.

Осмилено інноваційний характер політичних (електоральних) Інтернет-комунікацій, який полягає в новій комбінації політичних комунікацій, що робить їх якісно відмінними від уже наявних традиційних форм. Виокремлено основні ознаки інноваційності політичних Інтернет-комунікацій (інтерактивність, діалогічність, можливість зворотного зв'язку, мультимедійність). З упровадженням новітніх інформаційно-комунікативних технологій змінюється модель політичної комунікації, до якої додається ще один надзвичайно важливий елемент – так званий *feedback* – зворотний зв'язок, що ознаменував появу нової моделі комунікації між владою й суспільством.

Актуалізовано проблему визначення місця та ролі політичних Інтернет-комунікацій у сучасній системі політичної комунікації. Виокремлено питання щодо трактування політичних Інтернет-комунікацій як альтернативи традиційним формам передачі політичної інформації. Окреслено підходи до розуміння сутності каналів для комунікаційної взаємодії в межах виборчого процесу, зокрема політичних і партійних сайтів, соціальних мереж, блогосфери.

Одним із концептуальних підходів до сутності Інтернет-комунікацій у політичному й електоральному процесах стала концепція медіатизації суспільства загалом і політичної сфери зокрема. Виокремлено підходи до змін у суспільстві під впливом мас-медіа: негативістський (алармістський) та негативістсько-позитивістський, або нейтральний. Негативістський підхід розглядає медіатизацію політики як деструктивний процес, за якого медіа узурпують функції політичних інститутів, а негативістсько-позитивістський – зростаюче втручання ЗМК у політичний простір. Але, незважаючи на інтенсифікацію ролі мас-медіа, політичні інститути зберігають свої позиції. У

межах дослідження більш прийнятний підхід до посередницької функції медіа (традиційних і нових).

У процесі роботи окреслено взаємозв'язок демократизації електоральної участі й цифрового розриву. Доведено, що демократизація електоральної участі залежить від рівня розвитку мережевої інфраструктури.

У другому розділі **«Інституційна структура та електронні засоби демократизації електоральної участі»** розкрито бачення інституційної структури демократизації електоральної участі; концептуалізовано поняття «електронний маркетинг» й «електронний менеджмент» як новітніх практик демократизації, узагальнено управлінський досвід громадськості щодо контролю та моніторингу виборчого процесу.

У підрозділі 2.1 *«Електронний маркетинг як складова частина е-демократії»* розкрито потенціал електронного маркетингу як компонента електронної демократії; запропоновано авторське визначення електронного маркетингу у виборчому процесі; виокремлено його функції як чинника демократизації електорального процесу.

В умовах розвитку інформаційного суспільства й поступу електронної демократії електронний маркетинг спроможний посилити демократичну спрямованість політичного маркетингу. Зазначено, що процес демократизації електоральної участі громадян має відповідну інституційну структуру та відбувається на рівні політичних акторів, уряду й громадянського суспільства. Розвиток електронного маркетингу, на думку здобувача, полягає у формальній присутності в мережі Інтернет, взаємодії політичного актора та громадян, трансформації політичної комунікації під впливом Інтернет-технологій. Інструменти електронного маркетингу – це створення й розміщення сайтів, пошуковий маркетинг, Інтернет-реклама (банерна та контекстна), *E-mail*-маркетинг, маркетинг соціальних зв'язків, он-лайн-конференції, он-лайн-ігри, вірусний, мобільний і відеомаркетинг, упровадження текстової інформації тощо. Переваги електронного маркетингу у виборчому процесі відповідають основоположним принципам е-демократії: доступність інформації, горизонтальна комунікація, установлення зворотного, діалогового зв'язку. Проаналізовано виборчі Інтернет-технології маркетингового типу. Окреслено структуру явища Інтернет-тролінгу.

У підрозділі 2.2 *«Електронний менеджмент у структурі е-урядування»* розкрито сутність електронного менеджменту як чинника демократизації електоральної участі; подано авторську дефініцію поняття «електронний менеджмент виборчого процесу»; проаналізовано можливості його застосування на практиці.

В умовах розвитку мережевого суспільства застосування електронних засобів у виконанні управлінських завдань уможливило якісні зміни й демократизацію електоральної участі громадян. Електронний менеджмент визначено чинником демократизації виборчого процесу, адже він, як і у випадку з електоральним маркетингом, спроможний сприяти процесам

демократичних перетворень на протипагу адміністративним і примусовим засобам впливу.

Потреба підвищення рівня реального впливу громадськості на владу породжує нові вимоги щодо змісту демократичних засад існування сучасного політичного менеджменту. Функціонування конкурентного політичного ринку, основна технологія якого – маніпулювання громадською думкою, у сучасних умовах вже є недостатнім. Електронний менеджмент має бути спрямований на забезпечення прозорості дій органів державної влади й місцевого самоврядування, спрощення процесу взаємодії влади та громади, усунення рудиментів «ручного управління» складними процесами життєдіяльності соціуму.

Запропоновано авторське обґрунтування сутності електронного менеджменту виборчого процесу. Зазначено, що електронний менеджмент як складова частина електорального менеджменту не зводиться до менеджменту виборчої кампанії в її вузькому значенні, а охоплює всі стадії виборчого процесу.

У підрозділі 2.3 *«Роль громадських об'єднань у демократизації електоральної участі громадян України»* розглянуто діяльність громадських організацій у сфері моніторингу й контролю за ходом виборчого процесу.

Розвиток інформаційного суспільства уможлиблює ситуацію коли виборчий процес відбувається під пильним контролем громадянського суспільства. Ідеться про активні дії громадськості, спрямовані на моніторинг і контроль відповідності виборчого процесу вимогам законодавства за допомогою використання електронних засобів. Узагальнено досвід реалізації інтерактивних проєктів громадських об'єднань, спрямованих на збір інформації щодо порушень виборчого законодавства. Операціоналізовано поняття «краудсорсинг» як дієвий засіб громадського контролю виборчого процесу.

Зазначено, що краудфандинг як процес народного фінансування виборчих кампаній політиків і партій є інструментом громадського контролю прозорості фінансування виборчого процесу. Застосування технології краудфандингу у виборчому процесі визначено як своєрідний «імперативний мандат», чинник подолання електорального абсентеїзму, дієву політичну технологію, спроможну вплинути на хід виборчих перегонів.

Характер впливу електронних засобів комунікації на демократизацію електоральної участі громадян залежить від змісту їх соціалізації. На основі аналізу сучасних концептуальних підходів до розуміння сутності соціалізації й кіберсоціалізації запропоновано ввести в наукову дискусію поняття «політична кіберсоціалізація». Подано авторське визначення цього поняття, а також обґрунтовано, що конструктивний вплив Інтернет-комунікацій на демократизацію електоральної участі громадян України обмежується такими деструктивними чинниками, як електоральний абсентеїзм та «антиінтелектуалізм».

У третьому розділі «Практика запровадження Інтернет-комунікацій під час президентських і парламентських виборів» висвітлено особливості використання Інтернет-комунікацій в електоральних процесах в Україні на прикладі президентських та парламентських виборів; окреслено перспективи запровадження електронних виборів до вищих органів влади в Україні.

Зміст підрозділу 3.1 «Роль Інтернет-комунікацій у демократизації електоральної участі у президентських виборах 2010, 2014 рр.» засвідчує, що дослідження президентської кампанії 2010 р. виявило високу Інтернет-активність політиків, яка була формальною, адже, попри значну кількість створених сторінок і заведених облікових записів, кандидати в президенти знехтували основною метою застосування Інтернет-комунікацій у виборчому процесі – установлення зворотного зв'язку.

Аналіз рівня та якості використання Інтернет-комунікацій кандидатів у Президенти України 2010 р. виявив відсутність взаємозалежності інтенсивності й ефективності Інтернет-комунікацій і результату виборчих перегонів.

Вибори Президента України 2014 р. засвідчили значне зростання впливу Інтернету на передвиборчу комунікацію та ефективність застосування Інтернет-комунікацій у взаємодії з виборцем. На комунікативний складник президентських виборів 2014 р. вплинули суспільно-політичні умови, які визначили інформаційне наповнення виборчого процесу. Електоральні Інтернет-комунікації стали частиною протестного інформаційно-комунікаційного поля. Загалом, у розвитку політичних й електоральних Інтернет-комунікацій простежено тенденцію до зміни якісних характеристик їх застосування – від простого інформування прихильників до їх мобілізації та рекрутування.

Показники щодо медіа-активності кандидатів у президенти засвідчили непостійність рівня їх медіа-присутності. На основі аналізу показників виокремлено рейтинг медіа-активності кандидатів у Президенти України, який уможливив констатацію того факту, що перемога у виборчих перегонах не була зумовлена їх медіа-присутністю.

У виборах 2010, 2014 рр. віковий цифровий розрив разом з електоральним абсентеїзмом молоді породив своєрідний «електоральний цифровий розрив», результатом якого стала ситуація, коли активні Інтернет-користувачі не прийшли голосувати, а активні виборці не брали участі в мережевих комунікаціях.

У підрозділі 3.2 «Інтернет-комунікації як складова частина демократизації участі громадян у парламентських виборах 2012, 2014 рр.» доведено, що парламентські вибори 2012 р. не виявили якісних змін у мережевій взаємодії між політиками та електоратом і продемонстрували традиційність та певну архаїчність політиків щодо застосування Інтернет-комунікацій. У комунікативному просторі перевагу надавано комунікації за посередництвом традиційних ЗМІ. Політичні партії орієнтувалися на маніпулятивний потенціал політичної реклами,

розміщеної на провідних телеканалах України, і старі технології завоювання влади.

Відзначено, що під час парламентської виборчої кампанії з появою в соціальних мережах політичних технологів громадяни-користувачі із суб'єктів рівноправної комунікації часто перетворювалися на об'єкти політичних маніпуляцій під впливом активності «тролей», «ботів» і фейк-структур тощо.

Парламентська виборча кампанія 2014 р. кардинально відрізнялася від парламентських виборів 2012 р. за суспільно-політичними умовами, що склалися в країні. Під час виборчого процесу відбулася трансформація інформаційно-комунікаційного простору. Відзначено істотні відмінності між медіа-активністю політичних партій і рівнем їх реальної підтримки. Потенціал соціальних мереж як каналу комунікації між політичними функціонерами й громадянами зріс, порівняно з 2012 р.

Суспільно-політичні умови 2014 р. змінили підходи до політичної діяльності та комунікації. Так, важливими стають військова тематика, пропаганда європейських цінностей. Актуальна також ідея зміни політичної еліти залученням молодих, активних, не заплямованих зв'язками зі старою корупційною владою кадрів. У ході парламентських виборів 2014 р. політичні партії почали використовувати як комунікантів не лише партійні прес-служби, лідерів партії, а й окремих кандидатів у народні депутати – лідерів громадської думки (учасників Революції гідності, журналістів, громадських активістів). Це, без сумніву, розширило комунікативну взаємодію партії з електоратом. Проте залучення таких кадрів стало також маніпулятивною технологією, визначеною науковцями як «гра на обличчях».

В електоральних процесах 2012 та 2014 рр. збереглася тенденція взаємозв'язку цифрової нерівності й електоральної участі, але намітилася позитивна динаміка щодо збільшення показників Інтернет-присутності громадян.

У підрозділі 3.3 *«Перспективи запровадження електронних виборів до вищих органів влади в Україні»* проаналізовано досвід проведення електронних виборів, апробованих у США (система електронного прямого запису, система оптичного сканування бюлетенів, Інтернет-голосування) й Естонії (електронне голосування). Для України естонська модель електронних виборів найбільш прийнятна, проте, зважаючи на високий, практично еталонний рівень упровадження електронних механізмів у виборчий процес, поки що недосяжна. Запропоновано проміжний варіант модернізації виборчого процесу в Україні.

Загалом до переваг електронного голосування належать збільшення явки виборців, підвищення електоральної активності молоді; забезпечення широких можливостей для голосування людей з обмеженими можливостями; зменшення часу для обробки результатів голосування; неможливість здійснення масової підтасовки результатів; зменшення витрат на проведення виборів (в остаточному підсумку); розвиток мережі Інтернет.

До недоліків електронних виборів науковці відносять можливість стороннього втручання; збільшення цифрового розриву суспільства; недостатність довіри частини електорату до системи виборів; зміну інфраструктури виборчого процесу та його матеріально-технічного забезпечення.

ВИСНОВКИ

Комплексний аналіз проблеми Інтернет-комунікацій як чинника демократизації електоральної участі громадян України дав підстави зробити такі висновки та узагальнення:

1. Аналіз джерельної бази розгляду електоральних Інтернет-комунікацій засвідчив зацікавленість науковців дослідженням проблеми трансформації виборчого процесу в умовах розвитку інформаційного суспільства. Проте відчутна недостатність наукових напрацювань щодо комплексного обґрунтування ролі Інтернет-комунікацій як чинника демократизації електоральної участі громадян.

Проблемами правового регулювання функціонування Інтернет-комунікацій у межах виборчого процесу є недосконалість нормативно-правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства й електронної демократії; невизначеність правового статусу Інтернет-ЗМІ як каналу Інтернет-комунікацій і простору для застосування Інтернет-технологій; відсутність у виборчому законодавстві положень, що регламентують порядок використання електронних медіа; невідповідність реального застосування Інтернет-комунікацій у виборчому процесі та їх законодавчого регулювання. На основі аналізу нормативно-правової бази й наукових підходів до регулювання мережі Інтернет виокремлено такі рекомендації: 1) за допомогою залучення експертного середовища та громадськості напрацювати концептуальний план дій щодо законодавчого регулювання Інтернет-комунікацій; 2) подати законодавче визначення засобу масової інформації в мережі Інтернет; 3) на законодавчому рівні розмежувати поняття «засіб масової інформації» та «засіб масової комунікації»; 4) обґрунтувати доцільність/недоцільність спеціального нормативно-правового акта, який би визначив статус, порядок створення, засади діяльності Інтернет-ЗМІ; 5) створити цілісну нормативно-праву базу, спроможну регулювати відносини, що виникають в умовах розвитку інформаційного суспільства; 6) удосконалити виборче законодавство відповідно до реалій мережевого суспільства; 7) вирішити питання правових засад і принципів участі електронних медіа в виборчому процесі; визначити правовий статус працівника Інтернет-ЗМІ як суб'єкта виборчого процесу; 8) урегулювати питання щодо ролі Інтернет-ЗМІ у проведенні передвиборчої агітації. Це здебільшого стосується поширення інформації про результати опитування громадської думки, спростування недостовірної інформації, розміщеної в Інтернет-ЗМІ.

2. Інформаційно-комунікаційні технології як основа е-демократії та е-урядування відіграють важливу роль у сучасних електоральних процесах. Значний потенціал ІКТ у демократизації виборчого процесу полягає в розширенні інформаційно-комунікативного простору, збільшенні об'єму інформації, підвищенні рівня її доступності, можливості налагодження зворотного зв'язку між комунікантами, реалізації принципів горизонтальної, діалогової комунікації. Використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій спрямовано на підвищення ефективності функціонування інститутів представницької демократії, розширення участі громадян у прийнятті суспільно-політичних рішень.

3. Під Інтернет-комунікаціями у виборчому процесі запропоновано розуміти безперервний обмін політичними смислами між індивідами й політичними силами суспільства як форму узгодження політичних інтересів у межах певного виборчого процесу. Можливе трактування електоральних Інтернет-комунікацій як способу мережевої взаємодії індивідів і груп, які виробляють, отримують, обробляють й критично оцінюють інформацію, що циркулює в межах виборчого процесу. Актуалізовано поняття «інноваційної медіатизації (Інтернетизації) електоральної участі» як «впливу новітніх медіа на розширення умов залучення громадян у виборчий процес».

4. Застосування інструментів електронного маркетингу доповнює функції виборчого маркетингу, у тому числі стосовно вибору адекватної демократичної стратегії й тактики просування політичного «продукту». Засади та принципи функціонування інформаційного суспільства, електронної демократії реорганізують виборчий маркетинг завдяки активізації комунікації між кандидатами та громадянами за допомогою включення електронних інструментів та каналів комунікації, що забезпечують відкритість і прозорість інформаційно-комунікаційних обмінів. Функціями електронного маркетингу у виборчому процесі є такі, як вивчення політичного ринку (запити громадян до виборчих осіб, їх ціннісні установки та орієнтири); ознайомлення громадян з особистостями кандидатів, їхніми програмами й гаслами; особистісний, програмний, інформаційний вплив на виборців; оптимізація процесу визначення передвиборчої тактики; мінімізація фінансових затрат; залучення громадян до виборчих перегонів; активізація їхньої політичної та електоральної участі; модернізація та демократизація виборчого процесу; посилення демократичної спрямованості електорального маркетингу завдяки активізації політичної комунікації, плюралізму думок, відкритості та прозорості.

5. Зазначено, що електронний менеджмент може використовуватися на різних етапах виборчого процесу: висування, реєстрація кандидатів, проведення передвиборчої агітації, процес голосування, підрахунок голосів. Реаліями застосування електронного менеджменту на різних етапах виборчого процесу є оприлюднення на сайті ЦВК матеріалів щодо висування та реєстрації кандидатів на етапі висування й реєстрації кандидатів на пост Президента України/кандидатів у депутати; дистанційне навчання членів окружних і дільничних виборчих

комісій, система он-лайн-навчання ВИБОРКОМ на етапі утворення виборчих комісій; використання мережевих форм і каналів комунікації між партійно-політичними функціонерами й суспільством, спрямованих на встановлення діалогової комунікації (політичні сайти, соціальні мережі, блогосфера, Інтернет-ЗМІ) на етапі передвиборчої агітації; функціонування Державного реєстру виборців, ініціативи ЦВК «Особистий кабінет виборця» на етапі складання списків виборців, їх перевірки та уточнення.

6. Громадянське суспільство постає реальним суб'єктом впливу на електоральні процеси в Україні переважно завдяки вмiлому й креативному використанню новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Технологія краудсорсингу уможливила функціонування Інтернет-ініціатив, спрямованих на демократизацію виборчого процесу через системи збору та поширення інформації про порушення виборчого законодавства під час проведення виборчої кампанії. Краудфандинг як інструмент громадського контролю полягає в появі альтернативного громадського джерела фінансування, що зменшить залежність політичних сил від великого капіталу. Зазначено, що в Україні технологія краудфандингу виборчої кампанії ще не набула популярності; спрогнозовано, що такий стан речей зміниться в майбутньому, адже народне фінансування виборчих перегонів стало б запорукою зменшення впливу на цей процес і політику загалом із боку фінансово-промислових груп й окремих осіб.

Функціонування електронних засобів демократизації електоральної участі залежить у тому числі від рівня політичної кіберсоціалізації. Політична кіберсоціалізація – чинник реорганізації суспільства на демократичних засадах, спрямований на розширення політичних прав і свобод громадян, їх залучення до управління справами суспільства й держави, збільшення форм участі населення в політичному житті.

Конструктивний демократизаційний вплив Інтернет-комунікацій на електоральну участь громадян України обмежується такими деструктивними чинниками, як електоральний абсентеїзм та «антиінтелектуалізм». Демократична трансформація виборчого процесу відбудеться не лише в результаті політичної волі владних функціонерів, а й унаслідок реалізації принципу особистої та суспільної відповідальності громадянина в електоральному процесі, який полягає в розв'язанні проблеми електорального абсентеїзму й «антиінтелектуалізму». Електоральний «антиінтелектуалізм» визначено як реалію виборчого процесу, пов'язану з відсутністю компетенцій і знань, що дають змогу зробити раціональний вибір.

7. Проаналізовано функціонування Інтернет-комунікацій на виборах Президента України. Окреслено зміну в кількісних та якісних підходах політичних функціонерів до використання Інтернет-комунікацій в електоральних процесах для інформаційно-комунікаційних обмінів з електоратом. Так, зріс рівень Інтернет-активності та присутності кандидатів. Розширився простір застосування Інтернет-комунікацій у виборчому процесі – від функції

інформування до інтеракції за допомогою встановлення зворотного зв'язку. Прогнозовано подальше збільшення рівня функціонування Інтернет-комунікацій в електоральному процесі. Проблемою залишається те, що політики під функціональними можливостями Інтернет-комунікацій часто розуміють технології маніпулювання громадською думкою. Отже, Інтернет-комунікації стають інструментом здобуття влади, а не складовою частиною нового, демократичного дискурсу.

8. З'ясовано, що характер застосування електоральних Інтернет-комунікацій залежить від суспільно-політичної ситуації в країні, рівня розвитку демократичних інститутів, демократичності виборчого процесу, готовності політичних функціонерів до зміни традиційних підходів до політичної комунікації. Зміна якісних характеристик Інтернет-комунікацій партійно-політичних функціонерів відбулась у зв'язку зі зміною ціннісних орієнтацій електорату, який у виборчих перегонах 2014 р. продемонстрував новий рівень громадянської свідомості.

У ході аналізу президентських та парламентських кампаній на основі емпіричних даних доведено взаємозв'язок електоральної участі громадян і проблеми цифрової нерівності. Обґрунтовано існування «електорального цифрового розриву» – реалії, коли активні Інтернет-користувачі, а за віковим профілем Інтернет-аудиторії України це молодше покоління електорату, ігнорували вибори на найважливішому етапі голосування. Старша вікова група, яка бере активну участь у виборах, не є чисельною складовою частиною Інтернет-спільноти. Зважаючи на це, Інтернет-простір має невеликий вплив на електоральну участь на етапі безпосереднього волевиявлення.

9. Можливий варіант модернізації виборчого процесу в Україні – це запровадження системи електронного підрахунку голосів. Такий механізм становитиме інтерес для молоді, проте не «злякає» і зрілих, і літніх виборців, а отже, не поглибить наявний «цифровий розрив». Запровадження такої системи повинно розпочатися з детального тестування технологічної інфраструктури, її покращення й приведення до оптимального стану, роз'яснювальних й освітніх кампаній. Упровадження електронних виборів в Україні можна розпочати з пілотних проектів, обравши найбільш технологічно оснащене місто (наприклад Київ), і підбити результати наступних виборів за допомогою системи електронного підрахунку голосів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті, опубліковані у фахових виданнях:

1. Михальчук С. О. Використання Інтернет-комунікацій у виборчому процесі України: досвід президентської кампанії – 2010 / С. О. Михальчук // Гілея: науковий вісник. – 2016. – Вип. 100. – С. 269–273.

2. Михальчук С. О. Вплив інтернет-комунікацій на електоральні процеси в Україні (на прикладі парламентських виборів 2012 року) / С. О. Михальчук //

Грані : науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2016. – № 2. – С. 61–68.

3. Михальчук С. О. Інноваційний характер впливу Інтернет-комунікацій на політичні процеси сучасності / С. О. Михальчук // Грані : науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2015. – № 1. – С. 119–124.

4. Михальчук С. О. Інтернет комунікації як фактор політичних протестів в Україні / С. О. Михальчук // Гілея: науковий вісник. – 2015. – Вип. 100. – С. 269–273.

5. Михальчук С. О. «Цифровий розрив» як деструктивний фактор розвитку електронної демократії / С. О. Михальчук // Панорама політологічних студій. – 2014. – №12. – С. 39–45.

***Статті на політологічну тематику, опубліковані
у виданнях іноземних держав:***

6. Михальчук С. А. К вопросу демократизации электорального процесса: суть и инструменты электронного маркетинга / С. А. Михальчук [Электронный ресурс] // Studia Humanitatis. – 2016. – № 2. – Режим доступа : <http://sthum.ru/content/mihalchuk-sa-k-voprosu-demokratizacii-elektoralnogo-processa-sut-i-instrumenty-elektronnogo>.

7. Михальчук С. А. Функционирование Интернет-коммуникаций в электоральном процессе Украины: проблемы правового регулирования / С. А. Михальчук // East European Scientific Journal. – 2016. – № 6. – С. 141–146.

Інші публікації за темою дисертації:

8. Михальчук С. О. Демократія «Старшого Брата» в епоху інформаційного суспільства: перспективи розвитку та наслідки / С. О. Михальчук // Рівень ефективності та необхідності впливу суспільних наук на розвиток сучасної цивілізації : зб. тез наук. робіт сучасн. міжнар. наук.-практ. конф. – Львів, 2014. – С. 83–86.

9. Михальчук С. А. Электронный авторитаризм: понятие и реализация / С. А. Михальчук // «Системная трансформация общества: инновации и традиции» : сб. науч. трудов каф. социально-гуманитарных наук. – Вып. XI. – Брест, 2015. – С. 70–74.

10. Михальчук С. О. Електронний менеджмент виборчого процесу в США: висновки для України / С. О. Михальчук // Четверть століття українсько-американської дружби: досвід гідний майбутнього : зб. матеріалів III американознавчої мультидисциплінарної конф. – Львів, 2016. – С. 246–256.

11. Михальчук С. О. Електронні вибори в Україні: реалії і перспективи / С. О. Михальчук // Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне : РДГУ, 2016. – Вип. 14. – С. 250–257.

12. Михальчук С. Електронні інструменти громадського контролю виборчого процесу в Україні / С. О. Михальчук // Молода наука

Волині: пріоритети та перспективи досліджень : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. студ. і асп. (17–18 травня). – Т. 3. – Луцьк, 2016. – С. 116–118.

13. Михальчук С. О. Естонська модель електронного урядування: висновки для України / С. О. Михальчук // Суспільні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса : ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2014. – С. 121–124.

14. Михальчук С. Інтернет–присутність партійно-політичної еліти України / С. Михальчук // Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. студ. і асп. (12–13 травня). – Т. 1. – Луцьк, 2015. – С. 81–84.

15. Михальчук С. О. Інноваційні мережеві комунікації як інструмент взаємодії держави і суспільства: український досвід / С. О. Михальчук // Політологічні читання імені професора Богдана Яроша : зб. наук. праць / за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – Вип. 4. – С. 99–106.

16. Михальчук С. Краудфандинг як практика соціальної взаємодії в електоральному процесі / С. Михальчук // Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євро інтеграційного поступу : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. – Луцьк, 2016. – С. 110–111.

17. Михальчук С. О. Концептуальні підходи до визначення електронної демократії та електронного урядування / С. О. Михальчук // Суспільні науки: виклики і сьогодення : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса, 2014. – С. 97–100.

18. Михальчук С. О. Політична кіберсоціалізація як чинник демократизації електоральної участі громадян України / С. О. Михальчук // V Всеукраїнські політологічні читання імені професора Богдана Яроша : зб. наук. праць / за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – С. 145–152.

19. Михальчук С. О. Понятійний апарат дослідження політичних Інтернет-комунікацій / С. О. Михальчук // Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної цивілізації: історичні, соціологічні, політологічні аспекти: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Херсон : Гельветика, 2014. – С. 176–182.

20. Михальчук С. О. Сінгапурська модель електронного урядування: висновки для України / С. О. Михальчук // Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (27 листоп. 2014 р., м. Луцьк) / за наук. ред. Т. М. Литвиненко, В. Я. Малиновського. – Луцьк : СПД Галяк Жанна Володимирівна, 2014. – С. 200–202.

21. Михальчук С. О. Упровадження елементів електронної демократії в Україні: регіональний вимір на прикладі Волинської області / С. О. Михальчук // Політологічні читання імені професора Богдана Яроша : зб. наук. праць / за заг.

ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – Вип. 3. – С. 108–115.

АНОТАЦІЯ

Михальчук С. О. Інтернет-комунікації як чинник демократизації електоральної участі громадян України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2016.

У дисертації здійснено комплексне політологічне дослідження проблеми Інтернет-комунікацій як чинника демократизації електоральної участі громадян України.

Структуровано концептуальні підходи до вивчення проблеми використання Інтернет-комунікацій в електоральному процесі. Визначено проблеми нормативно-правового забезпечення електоральних Інтернет-комунікацій. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення законодавчого забезпечення функціонування Інтернет-комунікацій у виборчому процесі. Розкрито інституційну структуру та електронні засоби демократизації електоральної участі. Концептуалізовано поняття електронного маркетингу та електронного менеджменту у виборчому процесі. Досліджено досвід самоуправління виборчим процесом із боку громадянського суспільства за допомогою залучення електронних засобів для моніторингу й контролю відповідності електорального процесу вимогам законодавства. З'ясовано роль Інтернет-комунікацій у демократизації електоральної участі в президентських виборах 2010, 2014 рр. Охарактеризовано Інтернет-комунікації як складову частину участі громадян у парламентських виборах 2012, 2014 рр. Визначено перспективи запровадження електронних виборів в Україні.

Ключові слова: електоральні процеси, Україна, електоральна участь, Інтернет-комунікації, демократизація, президентські вибори.

АННОТАЦИЯ

Михальчук С. А. Интернет-коммуникации как фактор демократизации электорального участия граждан Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2016.

В диссертации осуществляется комплексное политологическое исследование проблемы Интернет-коммуникаций как фактора демократизации электорального участия граждан Украины. Структурированы концептуальные подходы к изучению проблемы использования Интернет-коммуникаций в электоральном процессе. Определены проблемы нормативно-правового обеспечения электоральных Интернет-коммуникаций. Предлагаются рекомендации по совершенствованию законодательного обеспечения функционирования Интернет-

коммуникаций в избирательном процессе. На основе систематизации научных подходов к сущности электронной демократии и электронного управления предлагается авторская трактовка этих понятий.

Определяется потенциал ИКТ в демократизации избирательного процесса, в частности речь идет о расширении информационно-коммуникативного пространства, увеличении объема информации, повышении уровня ее доступности; возможности налаживания обратной связи между коммуникантами; реализации принципов горизонтальной, диалоговой коммуникации;

Раскрыты институциональная структура и электронные средства демократизации электоральной участия. Определяется сущность электронного маркетинга и электронного менеджмента как факторов демократизации электоральной участия. Исследован опыт самоуправления избирательным процессом со стороны гражданского общества при помощи привлечения электронных средств для мониторинга и контроля соответствия электорального процесса требованиям законодательства.

Выявлена роль Интернет-коммуникаций в демократизации электорального участия в президентских выборах 2010, 2014 гг. Определены общие особенности использования Интернет-коммуникаций в избирательном процессе 2010 г.: существование проблемы цифрового разрыва; непонимание политиками-кандидатами в президенты функциональных возможностей Интернет-пространства; отсутствие синергетической и обратной связи; использование троллинга как технологии манипулирования сознанием граждан; применение деструктивных коммуникативных практик; игнорирование аналитического подхода; использование блогосферы исключительно как площадки для саморекламы; отсутствие реализации значительного потенциала Интернет-коммуникаций. Выборы Президента Украины 2014 г. свидетельствуют о значительном росте влияния Интернета на предвыборную коммуникацию и эффективность Интернет-коммуникаций во взаимодействии с избирателем.

Охарактеризованы Интернет-коммуникации как часть участия граждан в парламентских выборах 2012, 2014 гг. Парламентские выборы 2012 г. не выявили качественных изменений в сетевом взаимодействии между политиками и электоратом и продемонстрировали традиционность и определенную архаичность политиков по применению Интернет-коммуникаций. В коммуникативном пространстве предпочтение отдавалось коммуникации посредством традиционных медиа. Анализ парламентских выборов 2014 г. обнаружил, что потенциал социальных сетей как канала коммуникации между политическими функционерами и гражданами вырос, по сравнению с 2012 г.

Сравнивая президентские и парламентские выборы, прослеживаем положительную динамику по использованию политиками и партиями функциональных возможностей Интернет-пространства. Меняются подходы к использованию Интернет-коммуникаций не только как к средству информирования, но и составляющей горизонтального взаимодействия.

Особое внимание уделяется реалиям и перспективам внедрения электронных выборов в Украине. Возможный вариант модернизации избирательного процесса в Украине – введение системы электронного подсчета голосов. Внедрение такой системы должно начаться с детального тестирования технологической инфраструктуры, ее улучшения и приведения к оптимальному состоянию, проведения разъяснительных и образовательных кампаний, реализации пилотных проектов.

Ключевые слова: электоральные процессы, Украина, электоральное участие, Интернет-коммуникации, демократизация, президентские выборы, парламентские выборы.

ABSTRACT

Mykhalchuk S. A. Internet Communications as a Factor of the Democratization of the Electoral Participation of the Citizens of Ukraine. – The manuscript.

Thesis for a degree of candidate of political sciences by speciality 23.00.02 – political institutions and processes.– Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2016.

The dissertation presents a comprehensive political research of problem of Internet communications as a factor of the democratization of the electoral participation of the citizens of Ukraine. The author structures the conceptual approaches to the study of use of Internet communications in the electoral processes. Special attention was paid to the problems of legislative support of electoral Internet communications. The recommendations for the improvement of the legislative support of functioning of Internet communications in the electoral process were given. The paper substantiates the institutional structure and electronic democratization of electoral participation. The concepts of e-marketing and e-management of the electoral process were conceptualized. The author analyzes the electoral process governmented by civil society through the involvement of the electronic means. The role of Internet communications in the democratization of electoral participation in the presidential elections of 2010, 2014 is characterized. The author characterizes Internet communications as part of citizen participation in the parliamentary elections of 2012, 2014. The perspectives of introduction of electronic elections in Ukraine were outlined.

Key words: electoral processes, Ukraine, electoral participation, Internet communication, democracy, presidential elections, parliamentary elections.

Підписано до друку 07.02.2017 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Обсяг 0,9 ум. друк. арк. 0,9 обл.-вид. арк.
Наклад 100 пр. Зам. 16. Виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Винниченка, 14, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.